

Volný čas dětí z dětských domovů

Aleš Mrkvička

Bakalářská práce
2009



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Aleš MRKVIČKA**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Volný čas dětí z dětských domovů**

Zásady pro vypracování:

Příprava tématu, schématu práce, bibliografie, struktury výzkumného problému a cílů práce.

Shromáždění aktuální bibliografie a její studium, pravidelné konzultace s vedoucím práce.

Příprava a sepsání teoretické části práce a příprava praktické části.

Shromáždění a vyhodnocení podkladů a výsledků. Sepsání a kontrola bakalářské práce.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5

SPOUSTA, V., et al. Metody a formy výchovy ve volném čase: kultura a umění ve výchově. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1275-7

SLEPIČKOVÁ, I. Sport a volný čas: vybrané kapitoly. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1039-6

ŠKOVIERA, A. Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a dětských domovech]. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5

PROKEŠOVÁ, M. Volný čas z hlediska kvality života. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2008. ISBN 978-80-7368-555-3

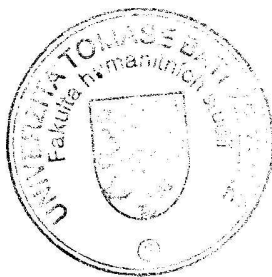
HÁJEK, B. Děti, vedoucí, volný čas. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT, 2004. ISBN 80-86784-06-1

Vedoucí bakalářské práce: **doc. PhDr. Anna Masariková, CSc.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **16. února 2009**

Termín odevzdání bakalářské práce: **15. května 2009**

Ve Zlíně dne 16. února 2009



L.S.

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové/bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová/bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou/bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou/bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové/bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové/bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně 10.3.2009



1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, ušije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá volným časem dětí z dětských domovů. Její součástí je teoretická i praktická část.

Teoretická část se zabývá definicí volného času, volným časem dětí a jednou z nejoblíbenějších aktivit volného času, sportem. Další část teoretické části se zabývá dětskými domovy. Je zde popsána charakteristika dětských domovů, poslání dětských domovů, osobnost vychovatele a volný čas dětí z dětských domovů.

Praktická část se zabývá výzkumem, jehož hlavním cílem je zjistit zájem dětí z dětských domovů o sport v jejich volném čase. Součástí praktické části jsou výsledky výzkumu, které ukazují, jaký je zájem dětí o sport, a jaké sporty mají děti z dětských domovů nejraději.

Klíčová slova: volný čas, životní styl, sport, dětský domov, vychovatel

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with leisure time children from creches. Components of the thesis are theoretical and practical part.

The theoretical part deals with the definition of the leisure time, leisure time of children and one of the most popular activity of leisure time, sport. Other part of theoretical part deals with creches. There is described characterization of creche, mission of creche, personality of pedagogue and leisure time of children from creches.

The practical part deals with research, which main aim is to discover the interests of children from creches about sport in their leisure time. Component of practical part are results of research, that are indicating interest children about sport and the most popular sports of children from creches.

Keywords: leisure time, lifestyle, sport, creche, pedagogue

Poděkování:

Děkuji paní doc. PhDr. Anně Masarikové, CSc. za vedení a rady při tvorbě této bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1.1 POJEM VOLNÝ ČAS.....	11
1.2 VOLNÝ ČAS DĚTÍ	12
1.3 VOLNÝ ČAS A ŽIVOTNÍ STYL	14
1.4 SPORT A VOLNÝ ČAS.....	16
1.4.1 Sport a volný čas adolescentů	17
1.4.2 Sport jako sociální jev	18
2 DĚTSKÉ DOMOVY	20
2.1 POSLÁNÍ DĚTSKÝCH DOMOVŮ.....	21
2.2 OSOBNOST VYCHOVATELE	22
2.3 VOLNÝ ČAS DĚTÍ V DĚTSKÝCH DOMOVECH.....	24
II PRAKTICKÁ ČÁST	27
3 VÝZKUMNÝ PROJEKT	28
3.1 CÍL VÝZKUMU	28
3.2 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	28
3.3 VÝZKUMNÝ VZOREK	28
3.4 VÝZKUMNÁ METODA.....	28
3.4.1 Experiment	28
3.4.2 Dotazník	29
4 ZPRACOVÁNÍ A VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	30
4.1 SPORTOVNÍ HRY	30
4.2 VYHODNOCENÍ SPORTOVNÍCH HER	31
4.3 VYHODNOCENÍ-DOTAZNÍK	32
ZÁVĚR	42
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	43
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	44
SEZNAM OBRÁZKŮ	45
SEZNAM TABULEK	46
SEZNAM PŘÍLOH	47

ÚVOD

Volný čas je pro život každého člověka velice důležitý. Je to doba, kdy je každý jedinec sám sebou, může o trávení svého času rozhodovat sám. Aktivita, které bude v tomto čase provádět si volí ze své vlastní vůle, a hlavním posláním takového volného času je především pozitivní naladění osobnosti. Už samotný pojem napovídá, že volný čas by měl být oprostěn všech povinností, nutností a podobných termínů, které by mohly trávení volného času narušovat. Termíny podobného rázu by měly být pravým opakem volného času. Jsou spíše typickými body času věnovaného práci a podobným povinnostem. Každý jedinec věnuje svůj volný čas jiným povinnostem. Každá osoba zkrátka potřebuje pro navení pozitivní energie, kterou by měl volný čas dodávat, jinou činnost. Jsou dokonce i lidé, kteří se i ve svém volném čase věnují pracovním povinnostem, a ani jim volný čas neschází. Jsou to buď lidé, pro něž je práce zároveň i zábavou, a nebo lidé, kteří své práci příliš podlehli a nedokážou se od ní odtrhnout ani v čase, který nespadá pod jejich pracovní dobu.

U dětí tvoří volný čas velice podstatnou část jejich života. Kvalita trávení volného času a kvalita výchovy v tomto čase může předejít u dětí následným nežádoucím vlivům, nebo nevhodnému chování. U dětí z dětských domovů to platí dvojnásob. Absence rodičů, rodičovské lásky a podobných citových jevů, můžou svést dítě k nežádoucímu jednání jako jsou drogy, agresivita, krádeže nebo jiné podobné chování. O co největší nahrazení absence rodičů u dětí z dětských domovů se má pokoušet vychovatel. Je proto jednou z nejdůležitějších osobností dětského domova a dětí samotných.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Volný čas

V této kapitole se pokusím přiblížit definici pojmu **volný čas**, tak jak se s ní můžeme setkat odborných publikacích věnovaných právě tomuto tématu. Dalším tématem této kapitoly je **volný čas dětí**. Podkapitola zachycuje specifika volného času dětí, místa trávení volného času dětí aj. Podkapitola **volný čas a životní styl** a popisuje velice blízké spojení těchto dvou zdánlivě nesouvisejících termínů. Poslední podkapitola v této části nazvaná **sport a volný čas adolescentů** se pokouší vyjádřit vliv jedné z nejvýznamnějších volnočasových aktivit na mládež.

1.1 Pojem volný čas

Pojem volný čas vzbuzuje u většiny lidí příjemné pocity. Pod pojmem volný čas si můžeme představit dobu, kdy se věnujeme činnostem, které děláme z vlastní vůle, nejsme k nim žádnými podněty ani osobami nuceni, a které děláme rádi, vzbuzují v nás radost, příjemné pocity, uvolnění a pozitivní náladu. Jde především o činnosti, ke kterým jsme se uchýlili ze své vlastní vůle a svobodného rozhodnutí. Naproti tomu existují povinnosti, které dělat musíme, ať již rádi, či nikoli. Určit přesnou hranici mezi těmito dvěma póly je velice obtížné. Povinnosti, které někdo vykonává nerad, či z donucení, můžou pro druhého být velice příjemnou činností.

Myšlenky autorů, kteří se věnují této problematice se v přiblížení, či definici pojmu volný čas příliš neliší, i když drobné odchylky se najdou téměř vždy. Jednou z nejlepších či chcete-li nejpřesnějších definic je ta, kterou uvádí PÁVKOVÁ (2008, str.13) ... „je to doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění. Pod pojmem volný čas se běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené. Z hlediska dětí a mládeže do volného času nepatří vyučování a činnosti s ním související, sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti spojené s provozem rodiny, domácnosti, výchovného zařízení i další uložené vzdělávání a další časové ztráty. Součástí volného času nejsou ani činnosti zabezpečující biologickou existenci člověka (jídlo, spánek, hygiena, zdravotní péče). Ale i z těchto činností si někdy lidé vytvoří svého koníčka, což je zřejmé např. ve vztahu k přípravě (i konzumaci) jídla.“

Další definicí, kterou bych rád uvedl, je definice od autora VÁŽANSKÉHO (1994, str. 11), který uvedl dva hlavní směry v chápání pojmu volného času. Jde o pojem negativní a pozitivní.

„a) negativní pojem volného času:

Volný čas v tomto slova smyslu znamená zbývající dobu celkového denního průběhu, která zůstala po studijně nebo pracovním podmíněném čase, povinnostech v domácnosti a uspokojení základních biologických potřeb atd.

b) pozitivní pojem volného času:

Volný čas je charakterizován jako volně disponibilní časový prostor, v němž by volný čas mohl pro jedince znamenat svobodu... Je také dobou, v níž se individuum může nezávisle na jakýchkoli povinnostech výhradně svobodně realizovat a dělat to či ono, k čemu jej nikdo nenutí a k čemu také není podvědomě nucen.“

1.2 Volný čas dětí

Volný čas je pro každé dítě velice oblíbená doba. Je to doba, kdy mu odpadají starosti se školou či domácími pracemi. Jde o čas, kdy si své činnosti volí na základě svých zálib a koníčků. Dá se říci, že si může v tomto čase dělat, co chce. Takto by to ale fungovat nemělo. Děti mají volného času celkem velké množství, a proto kvalita trávení volného času by mohla upadat, a vést k nežádoucím jevům či nevhodnému chování.

Proto je důležitým aspektem ve volném čase dětí a mládeže pedagogické ovlivňování. Dítě ještě nemá takový přehled v možnostech volnočasových aktivit, nemá tolik zkušeností a i z výchovného hlediska je spíše žádoucí ovlivňovat jeho volný čas pedagogickou činností. Pedagogická činnost však musí být stoprocentně nenásilná a účast dítěte na všech volnočasových aktivitách dobrovolná. Aktivity by měli děti motivovat, naplňovat je pozitivní energií, vzbuzovat v nich zájem a radost.

PÁVKOVÁ (2008) vymezuje hlavní funkce výchovy ve volném čase (výchova mimo vyučování) na funkci **výchovnou, vzdělávací, zdravotní a sociální**.

„**Výchovně vzdělávací funkce:** na plnění výchovné funkce je kladen zvlášť velký důraz. Jednotlivé instituce se podílejí podle svých specifických možností a legislativně

vymezeného poslání na rozvíjení schopností dětí a mládeže, na usměrňování, kultivaci a uspokojování jejich zájmů a potřeb, na formování žádoucích postojů a morálních vlastností.

Prostřednictvím pestrých a zajímavých činností se děti motivují k společensky žádoucímu využívání volného času, k získávání nových vědomostí, dovedností i návyků a tím i k rozvoji poznávacích procesů a k celoživotnímu vzdělávání. Úspěchy v zájmových činnostech přinášejí pocit uspokojení, příležitost k seberealizaci a přiměřenému sebehodnocení. Na základě praktických činností a zkušeností si mladí lidé vytvářejí vlastní názor na život a na svět.

Zdravotní funkce: zdravotní funkci plní instituce pro výchovu mimo vyučování zejména tím, že přispívají k usměrňování režimu dne tak, aby pomáhal vytvářet zdravý životní styl. To spočívá ve střídání činností různého charakteru (duševní a tělesné činnosti, práce a odpočinku, činností organizovaných a spontánních). Zvláště velký zdravotní význam má podněcování a poskytování příležitostí k vydatnému pohybu na čerstvém vzduchu. Pohybové, tělovýchovné a sportovní činnosti ve volném čase kompenzují dlouhé sezení při vyučování a pro zdraví dětí jsou nezbytné. Některá zařízení, která zajišťují stravování, mají možnost vést děti ke správné životosprávě i racionální výživou, význam má i dodržování hygieny.

Ke zdravému duševnímu vývoji přispívají instituce výchovy mimo vyučování tím, že umožňují dětem a mládeži pobyt v příjemném prostředí, v pohodě, mezi oblíbenými lidmi, i tím, že jim přinášejí možnost prožívat radost a uspokojení z činnosti, která je baví. Velký zdravotní význam má i účelně volené, hygienicky nezávadné a estetické materiální prostředí a dostatek prostoru pro činnosti. Neopominutelné je i dodržování zásad bezpečnosti činnosti.

Sociální funkce: instituce pro výchovu mimo vyučování mají také velmi důležitou funkci sociální. Ovlivňováním volného času dětí a péčí o ně zbavují rodiče do značné míry starostí v době, kdy jsou v zaměstnání nebo mají jiné povinnosti.

Výchovně-vzdělávací zařízení mají také možnost v době mimo vyučování vyrovnávat rozdíly mezi nestejnými materiálními i psychologickými podmínkami v rodinách. Tím pomáhají zejména dětem z méně podnětného nebo z konfliktního rodinného prostředí. Celou svou prací se dále podílejí na utváření bohatých a žádoucích sociálních vztahů. Jednot-

livé typy výchovných zařízení plní sociální funkci různým způsobem a v odlišné míře. Zvláště významná je sociální funkce těch zařízení, která pracují s mladšími dětmi nebo přechodně či trvale plní funkci rodinné výchovy (např. školní družiny, dětské domovy, domovy mládeže).

Součástí sociální funkce výchovy mimo vyučování je i nácvik komunikativních dovedností, rozvoj sociálních kompetencí a seznamování s pravidly společenského chování.“ (PÁVKOVÁ, et al., 2008, str. 39-41)

Místa, prostoru a různých prostředí, kde děti mohou trávit svůj volný čas je nespočet, je ale potřeba mít takové prostory pod kontrolou, a citlivou pedagogickou činností působit na volný čas dětí a mládeže.

„Prostředí, ve kterém děti tráví volný čas, je velmi různorodé. Může to být domov, škola, různé společenské organizace a instituce. Mnoho dětí prožívá své volné chvíle ve veřejných prostranstvích, venku, na ulici, často bez jakéhokoli dohledu, dokonce i bez zájmu dospělých. Tato situace je neuspokojivá, je tím ohrožena výchova dětí a často i jejich bezpečnost. To platí zvláště pro menší děti žijící ve velkých městech. Děti mají relativně hodně volného času. Společnost by měla mít zájem na tom, jak děti svůj volný čas tráví. Je samozřejmé, že na prvním místě je to záležitost rodiny. Názor, že výchovu dětí ve volném čase plně zabezpečí rodina, je však mylný. Pro tuto funkci má nejen nedostatek času, ale chybí jí i potřebné materiální vybavení a odborná kvalifikace. Rodina též nemůže uspokojit potřebu dětí a zejména dospívajících sdružovat se ve skupinách vrstevníků. Některé tendence k omezování či rušení institucí pro výchovu mimo vyučování jsou nedomyšlené a škodlivé.“ (PÁVKOVÁ, et al., 2008, str. 14)

1.3 Volný čas a životní styl

Způsob využívání volného času je jedním z důležitých ukazatelů životního stylu. Přesnou definici slovního spojení “životní styl“ se asi nikde nedočtete, ale téměř každý člověk si na tento pojem dokáže svou vlastní definici utvořit.

Jde především o prosazování životních hodnot, o sociální či materiální návyky každého jedince, ale jde také o to, čemu dává každý jedinec přednost ve své volném čase. Dá se tedy říct, že tyto dva pojmy jdou ruku v ruce, a že volný čas je ukazatelem životního stylu. Každý jednotlivý člověk si svůj životní styl utváří sám, především svým systémem hodnot.

Pro jednoho je volný čas velice hodnotný, snaží se, aby měl volného času co nejvíce, má hodně koníčků, zájmů a zálib, pro druhého je volný čas něco zbytečného, nedůležitého. Takový lidé dokáží svůj volný čas věnovat pracovní náplni, a na žádné koníčky už jim čas nezbývá. Jejich zálibou a koníčkem se stává práce.

„Každý člověk má svůj individuální systém hodnot, který se utváří vlivem životních podmínek a aktivitou jedince. Z hlediska volného času lze členit lidi podle toho, jakou hodnotu volnému času přisuzují. Pro některé lidi je největší hodnotou práce, volný čas někdy posuzují dokonce jako něco nepatřičného a nesprávného. Plnění povinností chápou jako své jediné životní poslání, často sami sebe přetěžují a nedokážou odpočívat bez výčitek svědomí. Pro jiné lidi jsou podstatnou a nejvýznamnější životní náplní činnosti ve volném čase, osobní koníčky nebo různá zábava. Pracovní povinnosti chápou jako nutné zlo, snaží se jich co nejrychleji a nejsnadněji zbavit a pak se konečně věnovat svým zájmům. Je zřejmé, že v prvním ani v druhém případě není stav optimální. Podněcování ani přeceňování volného času není správné. Bylo by ideální, kdyby člověk dokázal uvést do rovnováhy pracovní i jiné povinnosti a svůj volný čas. Obě tyto oblasti jsou v životě stejně významné a mají své místo.“ (PÁVKOVÁ, et al., 2008, str.29)

Podle F. Romeiss-Stracke se dnes diferencují tři vedle sebe existující životní styly se zřetelem k práci a volnému času. Hranice mezi proudy jsou plynulé a mohou být pro tytéž lidi rozhodující zcela odlišnými hodnotovými stanovisky k různým okamžikům:

“pracovně orientovaný životní styl“ lidí vnímá profesionální činnost jako ústřední smysl života. Volný čas, zde chápaný jako zbytková kategorie, především slouží tělesnému odpočinku, rekreaci a zotavení.

“hedonistický životní styl“ se vyznačuje evidentním přesunem životních zájmů do oblastí volného času, rodiny a soukromí.

“celistvý životní styl“ usiluje o naprosto odlišnou jednotu všedního dne, snaží se omezit oddělení životních oblastí práce a volného času. Tento proud obsahuje nejen extrém profesionální práce, naplňující všední den (spojení výdělečné činnosti a smysluplné aktivity ve volném čase), ale i druhou krajní mez, která poukazuje na redukci vlastní výdělečné práce během časového minima a na uskutečňování dodatečné aktivity ve zbývajícím časovém období, osvobozeném od práce.

„Na základě načrtnutých hodnotových změn je H. W. Opaschowski přesvědčen, že se vyvine vlastní **“volnočasově kulturní životní styl“**, který ovlivní nejen chování lidí ve volném čase, ale i celkové životní zvyklosti a bude mít zpětné účinky i na svět práce. Panující pasivní konzumní orientace bude postupně nahrazena nově formovaným stylem života ve volném čase, přinášejícím aktivnější zážitkové zaměření a vyznačujícím se těmito atributy: aktivita a samostatnost, spontánnost a rozvoj sebe sama, sociální styk a pospolitost, uvolnění se a získání dobrého pocitu, legrace a užívání života.“ (VÁŽANSKÝ, SMÉKAL, 1995, str. 42-43)

V současné době se velice často skloňuje pojem zdravý životní styl. Jde o životní styl, kdy se téměř vše podřizuje tomu, aby se zdraví člověka co nejméně oslabovalo a co nejvíce posilovalo. Součástí zdravého životního stylu je abstinence, nekuřáctví, zdravá strava a tělesná aktivita. Sport je nedílnou součástí zdravého životního stylu.

1.4 Sport a volný čas

Dokument „Evropská charta sportu“ z roku 1992 vymezuje sport následovně. „Sportem se rozumí všechny formy pohybové činnosti, které ať již prostřednictvím organizované účasti či nikoli, si kladou za cíl projevení nebo zdokonalení tělesné a psychické kondice, rozvoj společenských vztahů nebo dosažení výsledků na všech úrovních.“ (SLEPIČKOVÁ, 2001, str. 22)

Sport patří bezesporu k nejznámějším, nejvyužívanějším a nejoblíbenějším volnočasovým aktivitám. Sport se vždy spojoval zejména s mladou generací, která má k pohybové aktivitě bližší a přirozenější vztah. Ale samozřejmě je dnes ve své aktivní podobě blízký lidem všech věkových kategorií. Sportu je připisováno velké množství pozitivních vlivů a účinků ve sféře sociální, zdravotní, psychologické, výchovné a vzdělávací. Ale jak tomu téměř vždy bývá, má i sport některé negativní jevy, jako např. nesportovní chování či jednání, nebo zakázané dopingové prostředky.

„Sport se řadí mezi prostředky, jimž se přisuzuje pozitivní vliv v prevenci negativních sociálních jevů. Socializační funkce sportu je využívána při práci nejen s běžnými skupinami adolescentní populace, ale i se specifickými skupinami – u drogově závislých, mladých delikventů, příslušníků jiných rasových a etnických skupin, kteří mají potíže začlenit se do společnosti. Sport dává svým provozovatelům prostor pro objevení a zdokonalení

jejich schopností a dovedností, což jim přináší příjemné prožitky a spokojenost se sebou samými. Aby toho bylo dosaženo, musí jedinec činnost provozovat.

Účinnost sportu jako preventivního prostředku se klade do spojitosti se základními znaky a principy sportu. Sport dává prostor pro navazování sociálních kontaktů mezi účastníky, neboť valná část činností a to i v neherních sportech je spojena s kolektivem. Setkávají se jak jedinci, tak skupiny. Sport má svá pravidla a adolescent vstupuje do přesně stanovených rolí. Pravidla platí pro všechny bez rozdílu a jejich nedodržování je symbolicky trestáno. Jednotnost pravidel pro všechny společně s nezbytností spolupráce vede ke zmenšování sociálních bariér, ke spolupráci a vzájemnému respektu.“ (SLEPIČKOVÁ, 2001, str. 93-94)

1.4.1 Sport a volný čas adolescentů

Vymezení pojmu adolescence není úplně jednoduché. Pokud by se dalo najít pár výrazů vystihujících tento termín, byly by to výrazy jako děti, mládež, mladí lidé, dospívající, dorostenci, nebo něco podobného. Výraz adolescence vystihuje všechny tyto termíny jednoslovně.

Jak již bylo v úvodu této podkapitoly zmíněno, sport je mladší generaci velice blízký. Adolescence patří k vrcholným obdobím volnočasových potřeb. Mladá generace má větší množství volného času a možná i méně odpovědnosti než v dalších částech svého života. Jsou tady však i faktory, které mladší generaci omezují. Je to například nedostatek financí, horší možnosti vlastní dopravy či omezení rodiči.

„Adolescenti tvoří početnou a svým životním stylem významnou skupinu společnosti. Mají vlastní kulturu, specifické zájmy a záliby. Mají ale například také své specifické problémy, které se vůbec a nebo ve velmi malé míře dotýkají jiných populačních skupin. Období adolescence představuje přechod k dospělosti podmíněný jak individuálními charakteristikami jedince, tak prostředím, v němž se pohybuje. Součástí tohoto sociálního prostředí jsou i záležitosti spojené s volným časem a sportem. Prostřednictvím zájmů a zálib ve volném čase adolescenti získávají určitý náhled na svět, vytvářejí se u nich hodnoty a normy, jež je pak provázejí v jejich dalším žití.

Díky demokratizaci společenského a kulturního života jsou adolescenti svobodnější ve výběru zájmových činností. Jde o to, aby existovalo co nejméně omezení, která by limito-

vala přístup mladých ke společensky akceptovatelným volnočasovým aktivitám, protože pokud se vhodným aktivitám tedy i sportu věnují a činí tak v dostatečné míře, zužuje se prostor pro aktivity nevhodné či dokonce škodlivé a to až již ve smyslu zdravotním, sociálním či jiném.“ (SLEPIČKOVÁ, 2001, str. 58-59)

1.4.2 Sport jako sociální jev

„Je patrné, že vztah mezi sportem a společností je navzájem závislý, protože dění ve sportu, hodnoty v něm uznávané působí zpětně na společnost. Významnou roli sehraává ve skupině dětí a mládeže zvláště v souvislosti se socializací, integrací do společnosti, výchovou. Sport je nahlížen jako kulturní subsystém společnosti. Odráží existující kulturní hodnoty, mezi nimiž jsou oceňovány fair play, úsilí dosáhnout výkonu, hodnota kamarádství, schopnost spolupráce. Představuje tak prostředí, v němž se jedinec setkává se společensky uznávanými hodnotami. Ty jej učí, a pomáhají mu začleňovat se do společnosti. Sport jako záležitost volného času může vedle větší svobody volby nabídnout či zprostředkovat mnohým i to, čeho se jim ve sféře „povinností, vážného života“ nedostává v potřebné míře. V této souvislosti se vyzdvihují možnosti sportu právě jako prostředku docílení společenského uznání a možnosti zapojení se do určité skupiny, společnosti (integrace).“ (SLEPIČKOVÁ, 2001, str. 39-45)

Jak už bylo řečeno, je sport úzce spjatý také se socializací, hlavně u dětí a mládeže. Děti a mládež věnující se sportu se dostávají do kontaktů se spoluhráči, trenéry, rodiči spoluhráčů, soupeři či rozhodčími. Musí se podřídit trenérovým úkolům, týmovým zvykům, tradicím i rozhodnutím rozhodčího. Jde o sociální kontakty podobné těm v běžném životě. Podobně jako v rodině, ve škole, v práci existuje i ve sportu určitá společenská hierarchie, a tu musí děti věnující se sportu akceptovat. Tyto socializační zkušenosti ze sportu jistě ocení i v běžném životě.

Hlavním rysem volného času je svoboda. Jde o čas, kdy si své činnosti volíme svobodně ze své vlastní vůle. U dětí je ale potřeba volný čas správně ovlivňovat, jde o tzv. výchovu ve volném čase. Její hlavní funkce jsou výchovná, vzdělávací, zdravotní a sociální.

Volným časem si každý z nás vytváří osobní životní styl, který ke každému z nás neodmyslitelně patří. Je mnoho tipů životních stylů, ale nejčastěji skloňovaným výrazem v tomto ohledu je zdravý životní styl, jehož neodmyslitelnou součástí je sport, který patří mezi jedny z nejvyužívanějších aktivit volného času.

2 DĚTSKÉ DOMOVY

„Dětské domovy jsou nejrozšířenějším typem zařízení zajišťujících ústavní výchovu. Jsou to koedukovaná zařízení určená pro děti ve věku od 3 do 18 let, popř. až do ukončení přípravy na povolání, nejdéle však do 26 let. Do dětských domovů se umísťují děti z afunkčního či dysfunkčního rodinného prostředí, u nichž ještě nedošlo vlivem zanedbání výchovy k závažným poruchám chování, děti dlouhodobě nemocných rodičů nebo děti osiřelé, které z různých důvodů nemohou být nezrušitelně osvojeny ani svěřeny do pěstounské péče. Do dětského domova mohou být přijímány i nezletilé matky spolu se svými dětmi.“ (PÁVKOVÁ, 2008, str. 136)

ŠÍPOŠOVÁ (2008) píše o rodinách, jejichž děti jsou umísťovány do dětských domovů. Jde o rodiny:

- Děti, jejichž rodiče jsou nemocní, mentálně nebo tělesně postižení
- Děti, jejichž rodiče žijí asociálním způsobem života (alkohol, drogy, trestná činnost)
- Děti, jejichž rodiče mají špatné sociální podmínky (bezdomovci, nezaměstnaní)
- Postižené děti, jejichž rodiče nezvládli a nebo nechtěli zvládnout výchovu a péči
- Děti rodičů, kteří vyrůstali také ve výchovném zařízení, a nebo v problémovém rodinném prostředí
- Děti mladých matek, které nemají vhodné podporné rodinné prostředí
- Děti, které rodiče týrali, zneužívali a hrubě zanedbávali
- Děti, jejichž výchovu rodiče nezvládli, a nebo kteří překonali úskalí různých krizí a propadli se do sítě sociální pomoci
- Děti, jejichž rodiče zemřeli a nikdo nebyl schopný se o ně postarat (těchto dětí je asi 3% - 4%)

„Základní organizační jednotkou v dětském domově je rodinná skupina, podle pohlaví a věku většinou heterogenní. Do rodinné skupiny mohou být zařazovány i děti s dalším

postížením (smyslové, tělesné), pro něž je však zapotřebí vypracovat zvláštní program, který by důsledky jejich oslabení zmírňoval. Uspořádáním interiéru i způsobem každodenního života se rodinná skupina přibližuje provozu a soužití v běžné rodině. Počet dětí ve skupině se řídí podmínkami dětského domova a pohybuje se od 6 do 8 dětí.“ (PÁVKOVÁ, et al., 2008, str. 136)

2.1 Poslání dětských domovů

Poslání dětských domovů upravuje zákon 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních ve znění pozdějších předpisů, v § 12:

- (1) Dětský domov pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální.
- (2) Účelem dětského domova je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Tyto děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova.
- (3) Do dětského domova mohou být umístovány děti ve věku zpravidla od 3 do nejvýše 18 let. Do dětského domova se rovněž umísťují nezletilé matky spolu jejich dětmi.

I když je poslání dětských domovů upravováno zákonem, utváří si téměř každý dětský domov charakteristiku svého poslání sám. Tato poslání jsou pak zveřejňována na jejich internetových stránkách a cílem jednotlivých dětských domovů je tato poslání splňovat. Poslání vytvořené samostatnými dětskými domovy se příliš neliší, a jejich hlavní náplň vystihují autorky v knize *Výchovně vzdělávací práce v dětských domovech*.

„Posláním dětských domovů je vytvořit optimální podmínky pro všestranný rozvoj svěřených dětí, připravit je na samostatný život ve společnosti a plnění celospolečenských úkolů. Zaměření výchovně vzdělávací práce v dětských domovech spojuje požadavky školského výchovného zařízení, zajišťujícího všestrannou péči o děti od dětství až do dospělosti, s požadavky na vytvoření stabilního prostředí, které má nahradit rodinu buď trvale, nebo jen na určitou dobu.

Vytvoření trvalého prostředí, kde by se dítěti dostávalo uspokojení základních citových potřeb a které by zabezpečilo podmínky pro formování vědomostí, dovedností a ná-

vyků s ohledem na společenské i osobní potřeby a na zájmy a zvláštnosti jedince, je důležitou zásadou *koncepte výchovně vzdělávací práce dětských domovů*. Dětský domov zároveň podporuje výchovně vzdělávací činnost školy, zajišťuje dětem hodnotný odpočinek, rekreaci i zábavu, poskytuje jim možnost uplatnit se v různých druzích zájmové činnosti, učí je sebeobsluže a plnění pracovních povinností, seznamuje je s organizací každodenního života v domově, zapojuje je do aktivní činnosti mimo dětský domov a pěstuje u nich dobré vztahy k členům výchovné skupiny i celého dětského domova.

Má-li dětský domov plnit své poslání a nahrazovat dětem vlastní rodinu, je nezbytné přizpůsobovat tomuto požadavku i skladbu denního režimu. Znamená to naplňovat jej takovými činnostmi, které by poutaly pozornost dětí, učily je podílet se na společném životě dětského domova, umožňovaly jim uplatnit vlastní schopnosti, zájmy, tvořivost, aktivitu i samostatnost a svým celkovým zaměřením kladně ovlivňovaly rozvoj osobnosti.“ (HRDLIČKOVÁ, PÁVKOVÁ, 1987, str. 8-9)

Jako příklad zveřejňovaných posláních dětských domovů na internetu uvedu poslání dětského domova, se kterým jsem při své bakalářské práci spolupracoval. Jde o dětský domov ve Znojmě, jehož poslání zní takto:

„Dětský domov, Znojmo, Hakenova 18 je zařízení rodinného typu, které je zřízeno Jihomoravským krajem pro potřeby výkonu ústavní výchovy a zajištění péče o děti a dospívající, jejichž rodiny jsou soudem shledány po stránce sociální jako nezpůsobilé k poskytnutí řádné výchovné péče o své děti ve smyslu zákonů 109/2002 Sb., dále 334/2003 Sb. a 438/2006 Sb. Při realizaci hlavního poslání DD se všichni pracovníci zařízení snaží v maximální míře naplňovat veškeré potřeby dětí ve smyslu Úmluvy o právech dítěte. V praxi jde zejména o zajištění optimálního vzdělání, materiálního zabezpečení, standardního kulturního, sportovního, zájmového i relaxačního vyžití a v neposlední řadě i minimalizování citové deprivace. Naplňování těchto záměrů je hlavním cílem a posláním veškeré práce zařízení a všech jeho zaměstnanců.“ <<http://dd-znojmo.skolniweb.cz/>>

2.2 Osobnost vychovatele

Nejdůležitějším prvkem při výchovném působení na děti v dětských domovech je vychovatel. Jeho práce je ovlivňována a usměrňována již zmiňovaným posláním dětských domovů, jejichž hlavním úkolem je poskytnout zázemí dětem, jejichž rodina nemůže, nebo

nechce plnit dočasně nebo trvale svoji funkci. Vychovatel se rázem stává jednou z nejdůležitějších postav v životě dítěte umístěného do dětského domova. Dítě od vychovatele přijímá jeho návyky, zkušenosti, názory a citové vlastnosti. Je potřeba, aby měl vychovatel k dětem velmi silný pozitivní vztah, neboť se stává zástupcem rodičů, a děti, v dětských domovech o to víc, potřebují cítit, že o ně má někdo zájem.

Další důležité vlastnosti vychovatele spatřují HRDLIČKOVÁ, PÁVKOVÁ (1987) ve *všeobecné vzdělanosti* vychovatele, která souvisí se schopností orientovat se v základních poznacích z oblasti přírodních, technických i společenských věd a s přehledem o aktuálním dění v současném světě, v *odborné vzdělanosti* v pedagogice, psychologii příbuzných vědních disciplínách, v poznacích a dovednostech z různých druhů činností s dětmi a mládeží a ve znalosti zákonitostí výchovně vzdělávacího procesu v dětských domovech. Dále v *pedagogickém taktu, náročnosti*, která s pedagogickým taktem úzce souvisí. Náročný vychovatel vyžaduje od dětí výkon odpovídající jejich schopnostem. Zvláště důležitou vlastností vychovatele je *umění jednat* s dětmi i s dospělými. Dalšími důležitými vlastnostmi jsou *pedagogická tvořivost, postřeh a orientace, přítomnost, vyjadřovací schopnost, společenské přizpůsobení, rozhodnost, rozvážnost, přirozené chování a jednání, otevřený a čestný přístup, kritičnost, trpělivost, zásadovost, důslednost, svědomitost, iniciativní přístup, píle, pracovitost, systematickosti a vytrvalost*.

PÁVKOVÁ, et al. (2008), spatřují úspěchy či selhání ústavní výchovy nejen v profesionalitě pedagogických pracovníků, ale především ve vztazích k dětem, které jsou pedagogickým pracovníkům svěřeny do výchovné péče. Takový pracovník v zařízeních náhradní nebo ochranné výchovy potřebuje nejen určité kvalifikace, ale také osobnostní vlastnosti, které především pomohou dítěti zvládat problémy či starosti spojené s odloučením od rodiny.

„ Odbornou přípravu pedagogických pracovníků zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy zajišťují pedagogické fakulty, vyšší odborné školy a střední pedagogické školy. Pro práci v diagnostických ústavech, dětských domovech se školou a výchovných ústavech je vyžadováno vzdělání ve speciální pedagogice se zaměřením na etopedii. Každý pedagogický pracovník před uzavřením pracovního poměru musí absolvovat psychologické vyšetření. Toto opatření má zamezit průniku nezpůsobilých osob do těchto zařízení.“ (PÁVKOVÁ, et al., 2008, str. 139)

2.3 Volný čas dětí v dětských domovech

„Značný význam pro celkový rozvoj dítěte mají činnosti ve volném čase. Náplň volného času tvoří rozmanité druhy zájmových činností buď přímo v dětském domově, nebo v zájmových a sportovních organizacích. Zájmová činnost v těchto organizacích má své přednosti z hlediska navazování širších sociálních kontaktů a možnosti soustavněji a pod odborným vedením se věnovat určitému druhu zájmové činnosti. Volný čas je obohacován sportovními akcemi, výstavami výtvarných a rukodělných prací, účastí v národních i mezinárodních sportovních a uměleckých soutěžích, při letních prázdninových srazech, lyžařských zájezdech. Pro děti, které nemohou trávit prázdniny u rodičů, jsou v domově zajištěny různorodé zájmové činnosti rekreačního, sportovního a turistického zaměření.“ (PÁVKOVÁ, et al., 2008, str. 137-138)

Pro děti v dětských domovech je množství volného času a jeho trávení velice důležitým faktorem. Umožňuje sbližování dětí, nabírání zkušeností, lepší začleňování do společnosti apod. Volný čas tráví děti z dětských domovů buď přímo v dětském domově, nebo v různých organizacích pro volný čas či organizacích sportovních. Dětské domovy pořádají různé akce, soutěže pro zpestření volného času dětí. Jsou například pořádány i výlety, sportovní kurzy, tábory atd. Na děti z dětských domovů je potřeba při jejich volném čase výchovně působit, aby se snížilo riziko nevhodných činností, jako například šikany, agresivity, užívání návykových látek, apod.

„Činnost dítěte dětského domova ve volném čase je poznamenána výchovným kolektivním zařízením, které zabezpečuje náhradní rodinou výchovu. Určit, který časový úsek dne či týdne pokládat za volný čas dětí, je mimořádně náročné proto, že kolektiv rodinné skupiny je heterogenní podle věku, pohlaví, i mentální úrovně i podle zájmů.

Za pracovní povinnost dítěte dětského domova pokládáme učení, dále práce vykonávané v rodinné skupině související se samoobsluhou, přípravou na vyučování, práce podmiňující prosperitu rodinné skupiny či celého dětského domova a řízené kulturně-společenské skupinové aktivity.“ (CHOVANEK, 1985, str. 142-143)

Za volný čas dítěte dětského domova považují dobu, kdy se dítě může věnovat svým koníčkům, má možnost volby mezi určitými činnostmi v rámci dětského domova a činnosti, které v této době provádí by se dali nazvat protipólem činností pracovních.

„Za volný čas v dětském domově pokládáme čas určený na rekreačně-oddychové, sportovní, turistické a zábavné činnosti, ale i volný čas, ve kterém se rozvíjejí potřeby a zájmy dětí z oblasti poznávací, technické, pěstovatelské a chovatelské, čas věnovaný čtení beletrie, časopisů a denního tisku. Radíme sem i různé druhy hravých činností zaměřených na rozvíjení představ, osvojování pojmů a technicko-operačních zručností, ruční práce, hru na hudební nástroj, poslech rádia, různých nahrávek, sledování televize, návštěvu kina, divadla, kulturních programů, uměleckých výstav, sbírání známek, pohlednic, fotografií, rostlin, hmyzu, vycházky do přírody, do společenského prostředí a jiné.

Zájmové, spontánní aktivity dítěte dětského domova ve volném čase tvoří protiváhu povinných pracovních činností. Prostřednictvím spontánních činností dítě nejenže si obnovuje duševní a tělesnou energii, akceschopnost, ale uspokojuje si i potřeby, rozvíjí zájmy a svoje přání.

Volný čas je úzce spjatý s učebním procesem i s životem společnosti. Zájmy dítěte se utvářejí v interakci s určitým vyučovacím předmětem, sociálním prostředím školy a se společenským děním. Výchovný proces v dětském domově organizuje volný čas dětí tak, aby je aktivizoval a uspokojoval jejich osobní potřeby a zájmy, a to v praktické i teoretické činnosti. Školní úspěšnost v jednotlivých předmětech významně podporuje práce dětí v příslušných kroužcích (technický, přírodovědný, umělecký a sportovní) a účast na olympiádách. Řízení zájmové činnosti je na vysoké odborné úrovni, formami práce a vztahem vedoucího zájmového útvaru k jeho členům se odlišuje od vyučovacího procesu.

Dětem při příchodu do dětského domova většinou chybí návyk vhodně využívat volný čas, mají sklon k pasivitě, zahálce, toulavosti a nebo i k nevhodným činnostem. Jejich zájmy jsou nestálé, přelétají z jedné činnosti do druhé. Příčinou toho je, že sami sebe dobře nepoznají, jejich vytrvalost je slabá, nejsou zvyklé na pravidelnost, disciplínu, a proto hledají únikové cesty.“ (CHOVANEK, 1985, str. 143-146)

Jedním z možných a podle mého účinných řešení je sport. Jak již bylo výše zmíněno, je sport mladší generaci velice blízký, proto se dá díky sportu velice dobře ovlivňovat chování i dětí z dětských domovů. Pomocí sportu dochází i ke zlepšování vztahů ve sportovním kolektivu, tudíž i v prostředí dětského domova. Pořádání různých sportovních soutěží a her eliminuje pasivitu dětí a snižuje riziko dětí sklouzávat k nežádoucím činnostem.

„Pohybové hry patří mezi nejoblíbenější, ale i nejúčinnější prostředky na rekreaci dětí. Přispívají k rozvoji motorických schopností, morálních vlastností, pohotovosti, rychlosti, odvahy, pěstují kolektivnost a disciplinovanost. Správně postupuje vychovatel, který je při hrách s dětmi rovnocenným členem hrací skupiny, a nebo po dobu hry taktně děti usměrňuje. Jsou děti, které je třeba občas tlumit, a jiné podněcovat, aby se uplatnily. Účast vychovatele, hlavně na branných a kolektivních sportovních hrách, turistických pochodech a nebo na rekreačním pobytě s dětmi v přírodě, je mimořádně důležitá. Nejde o to, aby dohlížel, ale především o to, aby plnil svoji funkci vychovatele. Aktivní účast vychovatele zvyšuje zájem dětí o rekreační sportovní a nebo brannou činnost. Je třeba, aby rekreačně sportovní činnost v dětském domově měla svoje pevné místo v denním, týdenním a nebo sezónním programu.“ (CHOVANEC, 1985, str. 162)

DD patří mezi nejrozšířenější typy zařízení, které zajišťují ústavní výchovu. Jsou zde umístěovány děti z rodin, které neplní správně svoji funkci. Jde o děti od 3 do 18 let, popř. nejdéle do 26 let. Nejvystižnějším popisem úkolů DD je tzv. *poslání DD*, které je upravováno zákonem.

Jednou z nejdůležitějších osob pro děti z DD je vychovatel. Je to významná osoba při vytváření osobnosti každého dítěte DD. Výchova dítěte DD leží z valné části na vychovateli, proto je potřeba, aby každý vychovatel měl jen ty nejlepší vlastnosti, kterými by mohl pozitivně působit na děti.

Pro optimální vývoj a výchovu dítěte DD je také velice důležitý jeho volný čas. Je potřeba volný čas dítěte DD patřičně výchovně ovlivňovat, ale je také velice důležité zachovat při ovlivňování určitou svobodu, která podle mě patří k hlavním znakům volného času.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 VÝZKUMNÝ PROJEKT

Tato část praktické části bakalářské práce se zabývá termíny jako jsou: *cíl výzkumu*, *výzkumný problém*, *výzkumný vzorek*, *výzkumné metody*, *apod.*

3.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je zjistit, jaký je zájem dětí z dětských domovů o sport ve svém volném čase.

3.2 Výzkumný problém

Mají děti z dětských domovů zájem o sport ve svém volném čase?

Mají děti z dětského domova vytvořené podmínky pro možnost sportování ve svém volném čase?

Je v dětských domovech prostor pro konání sportovních aktivit a akcí?

3.3 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek tvořily děti z dětského domova ze Znojma. Jde o děti ve věku od 4 do 18 let. Počet dětí, které se zúčastnily experimentu a které odpovídaly na dotazník je 27.

3.4 Výzkumná metoda

Výzkumné metody, které mi měly pomoci při zjišťování cíle výzkumu a výzkumných problémů, jsem zvolil experiment a dotazník (viz příloha). Experiment spočíval v uspořádání sportovních her v dětském domově.

3.4.1 Experiment

Jak již bylo řečeno, experiment spočíval v uspořádání sportovních her v dětském domově. Po projednání nápadu na uspořádání sportovních her s ředitelem dětského domova, jsem navštívil část dětského domova, kde se sportovní hry konaly. Zde jsem spolupracoval s jednou z vychovatelek, která mi byla velice nápomocna při realizaci akce. Samotnému uspořádání sportovních her předcházeli rozhovory jak s ředitelem dětského domova, tak s vychovateli. Během návštěv, které před samotným pořádáním sportovních her proběhly,

jsem se zabýval především kontrolou areálu a podmínek pro pořádání her. Po konzultaci s vychovatelkou jsme se shodli na určitém termínu a určitých disciplínách, které by měli vyhovovat všem dětem, které by se sportovních her zúčastnily. A že nešlo o lehký úkol dokazuje již zmíněné věkové rozmezí dětí (4-18 let).

Dalším úkolem bylo zajistit ceny pro děti. Jejich hlavním úkolem bylo motivovat děti. Podařilo se mi sehnat pár drobných sponzorů, takže o pro děti zajímavé ceny nebyla nouze. Dokonce se podařilo sehnat i symbolické medaile, které byly vyrobeny z keramiky. Samozřejmě byly také diplomy.

3.4.2 Dotazník

Dotazník (viz příloha) je zaměřený na reakce dětí na sportovní hry uspořádané v jejich dětském domově, dále pak na vztah dětí ke sportu ve svém volném čase a poslední část dotazníku je zaměřená všeobecně na volný čas dětí z dětských domovů. Dotazník obsahuje 17 otázek, a obsahuje otázky uzavřené, otevřené i polootevřené.

Otázkami 1-1.3 jsem se pokusil zjistit, jak děti reagovali na sportovní hry, co by se dalo vylepšit, nebo která disciplína je na sportovních hrách nejvíce bavila.

Otázky 2-7 a 11 jsou zaměřené na zjišťování sportovního využití volného času. Otázky se snaží zkoumat vztah dětí ke sportu.

Otázky 8, 9, 10, 12, 13, 14 jsou zaměřené na zjišťování množství volného času dětí z dětských domovů, nejoblíbenějších aktivit ve volném čase, apod.

4 ZPRACOVÁNÍ A VYHODNOCENÍ VÝZKUMU

V této části bakalářské práce se pokusím nastínit, jak celý výzkum probíhal, jaké byly jeho výsledky, apod.

4.1 Sportovní hry

Sportovní hry, pořádané v dětském domově ve Znojmě, se konaly 2.11.2008. Jelikož je věkový rozdíl dětí dost velký (4-18 let), byly děti rozděleny do dvou soutěžních kategorií. Byly to kategorie **do 10ti let** a **nad 10 let**. Děti soutěžily celkem v sedmi disciplínách, a to v:

Hodu na koš

- disciplína spočívala ve střelbě na koš ze vzdálenosti 3m (mladší kategorie) a 5m (starší kategorie), každý měl 5 pokusů a vítězil ten, kdo dal nejvíce košů

Skákání přes švihadlo

- při této disciplíně zvítězil ten, kdo během doby 30ti vteřin nejčastěji přeskočil švihadlo

Běh v pytlí

- disciplína se plnila během v pytlí na vzdálenost 30 m

Hod na plechovky

- disciplína se skládala ze dvou hodů na poskládanou pyramidu z 10ti plechovek

Hod z kleče

- disciplína spočívala v co nejdelším hodu míčem z kleče

Skok z místa

- disciplína se skládala ze dvou pokusů skoku z místa snožmo

Dribling s tenisovou raketou

-disciplína trvala 1 minutu a úkolem bylo mít co nejvíce úderů raketou do tenisového míčku

4.2 Vyhodnocení sportovních her

Při vyhodnocování sportovních her jsem se snažil hledat odpovědi především na tyto výzkumné problémy: 1. Mají děti z dětského domova vytvořené podmínky pro možnost sportování ve svém volném čase?

2. Je v dětských domovech prostor pro konání sportovních aktivit a akcí?

Samozřejmostí bylo ovšem i všímání si zájmu dětí o takovéto klání, nebo o sport všeobecně. Pro jištění odpovědí na tyto otázky lépe poslouží dotazník (viz kapitola 4.3).

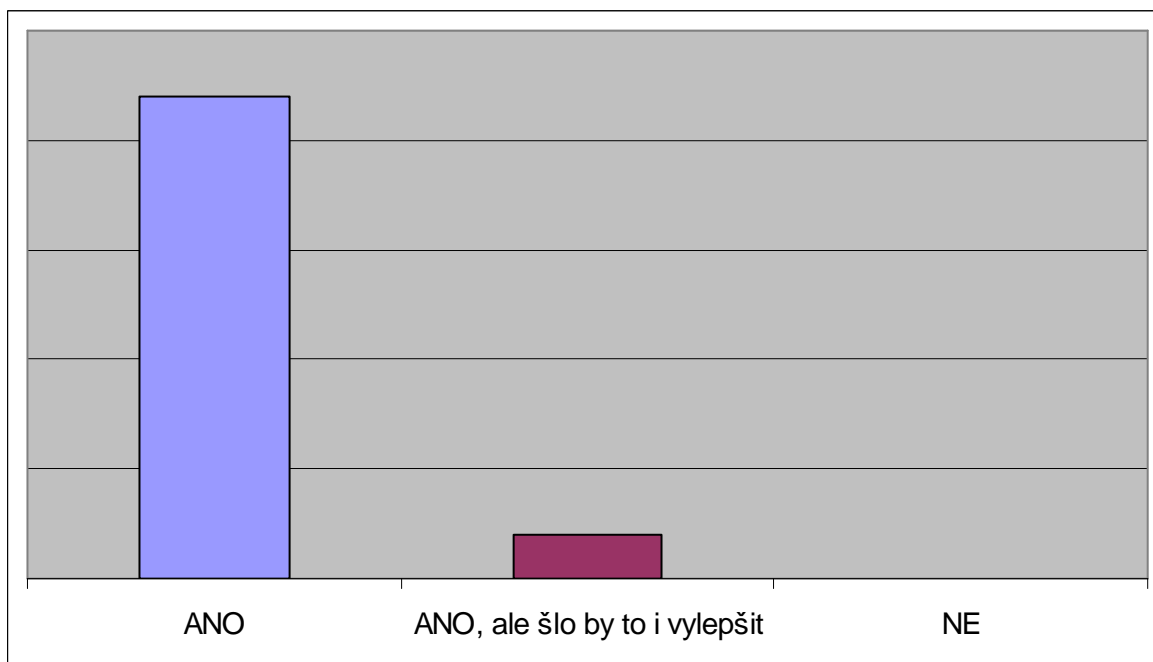
Děti z dětského domova ve Znojmě, kde se sportovní hry konaly, mají možnost využívat pro sport ve svém volném čase menší hřiště, které je součástí prostorů dětského domova. Dětský domov má i své sportovní potřeby, které se při sportovních hrách využívaly a které mohou děti ve svém volném čase rovněž používat.

Při pozorování chování dětí během sportovních her se dal vycítit zájem dětí o sportovní aktivity. I když se sportovní hry konaly v době volna a prázdnin, byla aktivita dětí při sportovních hrách vysoká. Na aktivitu dětí bezesporu zapůsobil motivační faktor v podobě slušných cen získaných od drobných sponzorů a tak snaha o co nejlepší výsledky byla velká.

4.3 Vyhodnocení-dotazník

Pro vyhodnocení většiny otázek dotazníku jsem využil grafů. U některých otázek je grafické znázornění výsledku zbytečné, a tak jistě postačí slovní vyhodnocení.

Otázka č. 1: Byl/a jsi spokojený/á se sportovními hrami, které se uspořádaly 2.11.2008?



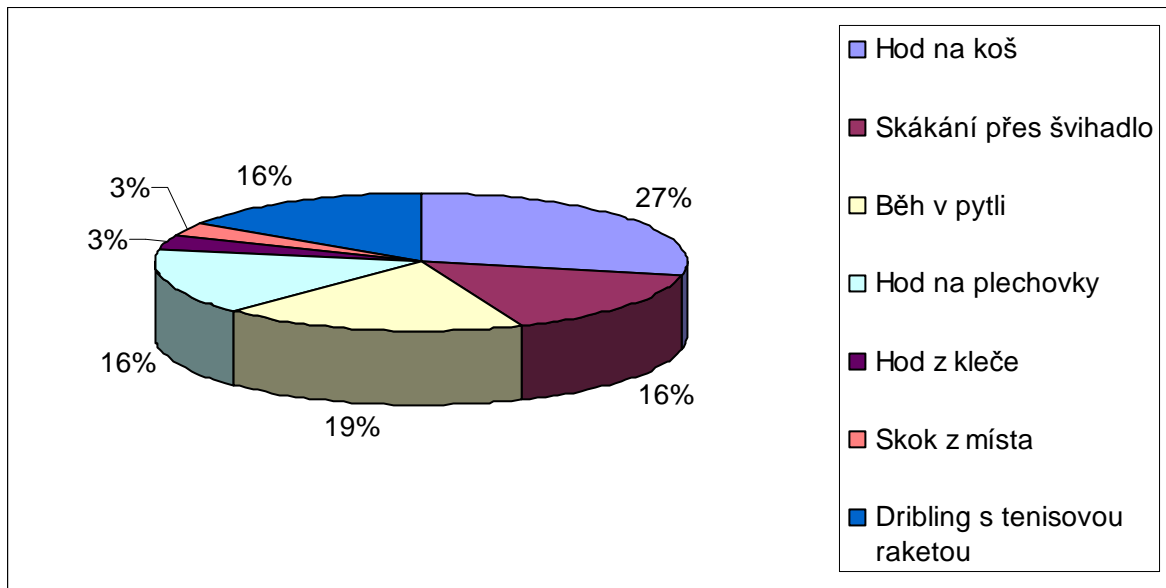
Obr.1: Spokojenost se sportovními hrami

U této otázky byla převaha spokojenosti se sportovními hrami velice drtivá. Ukázalo se, že sport není dětem v dětských domovech cizí, a že pohybové aktivity jim nijak nevadí, spíše naopak.

Otázka č. 1.1: Která disciplína ti při sportovních hrách scházela?

Vyhodnocování této otázky nebylo vůbec jednoduché, neboť pestrost odpovědí byla vysoká. Ve výsledcích se objevily odpovědi jako: **fotbalové disciplíny, gymnastické disciplíny, vybíjená, basketbal, běh, jízda na kole** apod.

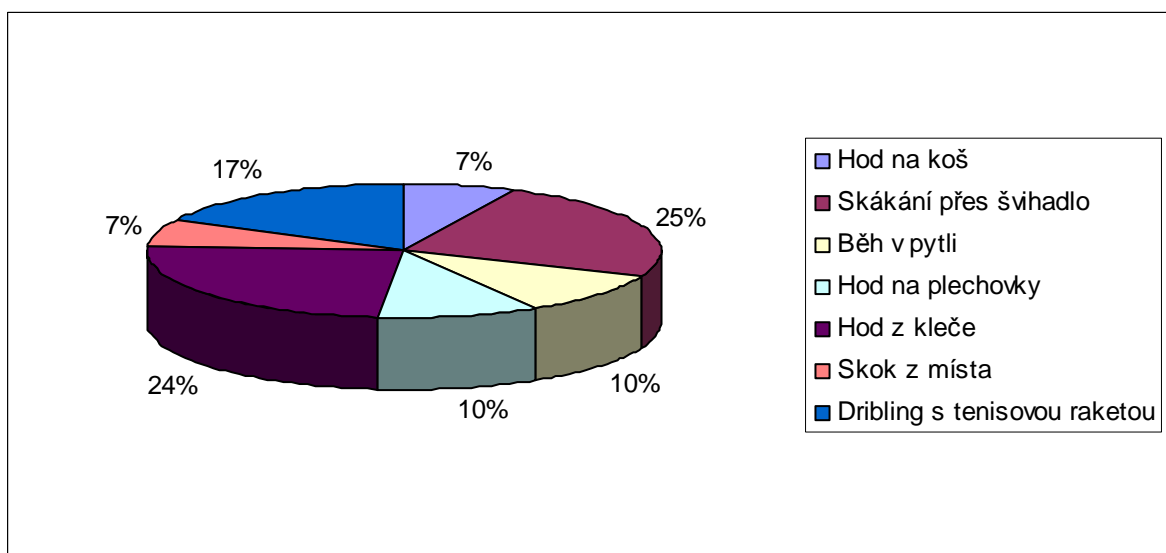
Otázka č. 1.2: Která disciplína tě nejvíce bavila?



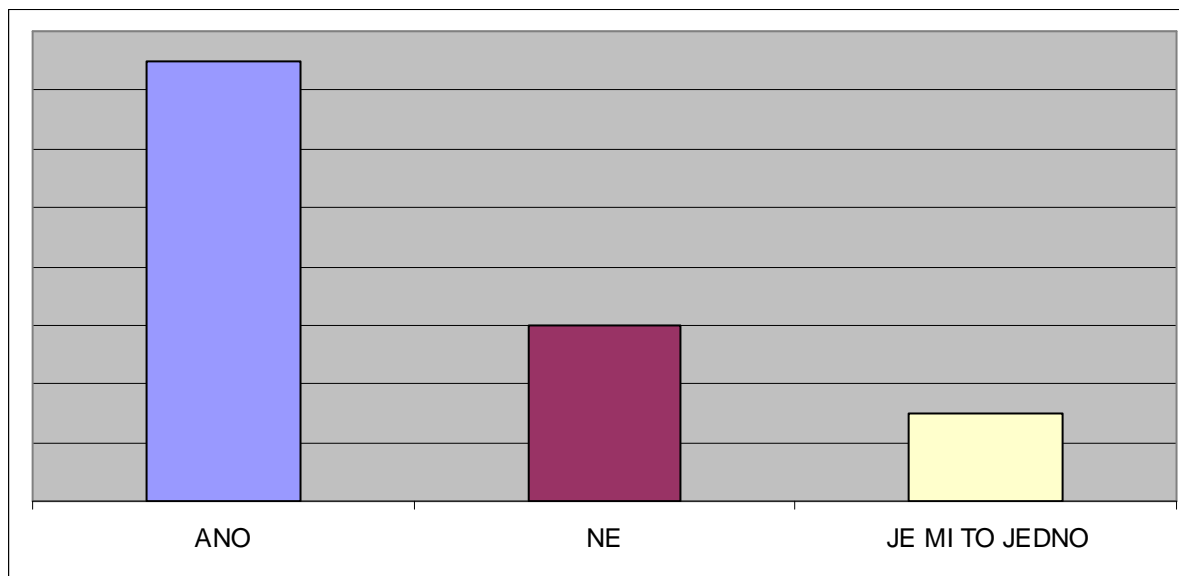
Obr.2: Nejoblíbenější disciplína SH

U této otázky nebyly výsledky výrazně jednoznačné. Disciplína v **hodu na koš** patřila mezi nejoblíbenější a hned v za ní se s téměř stejnými výsledky umístily disciplíny **skákání přes švihadlo, běh v pytli, hod na plechovky a dribling s tenisovou raketou.**

Otázka č. 1.3: Která disciplína tě bavila nejméně?

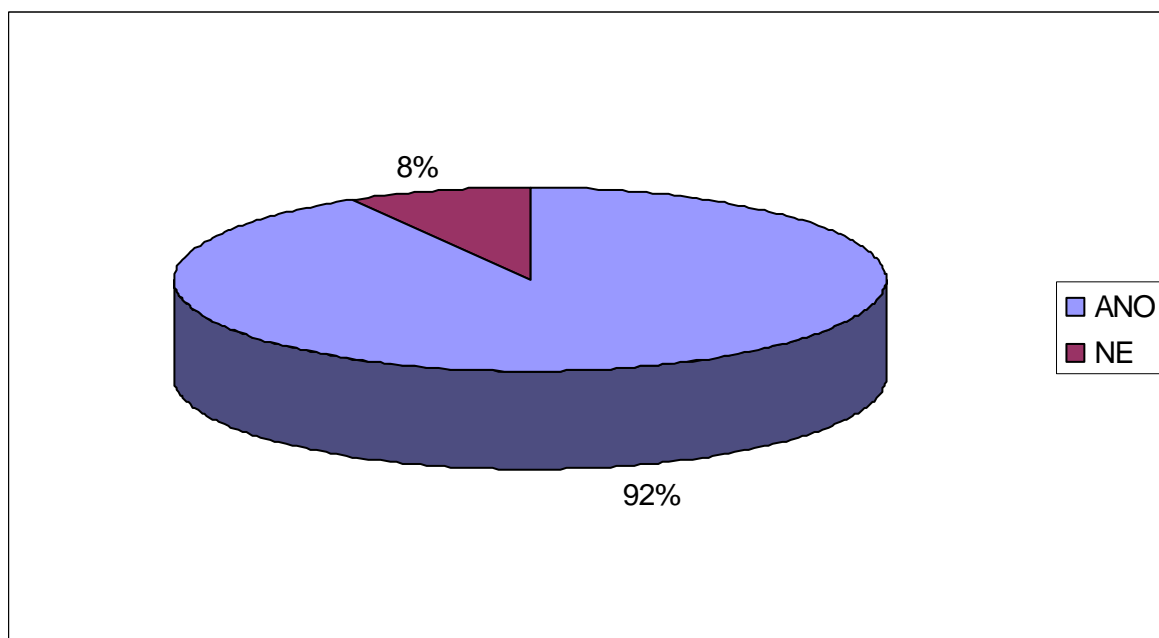


Obr.3: Nejméně oblíbená disciplína SH

Otázka č. 2: Uvítal/a by si častější sportovní akce ve vašem domově?

Obr.4: Zájem o sportovní akce

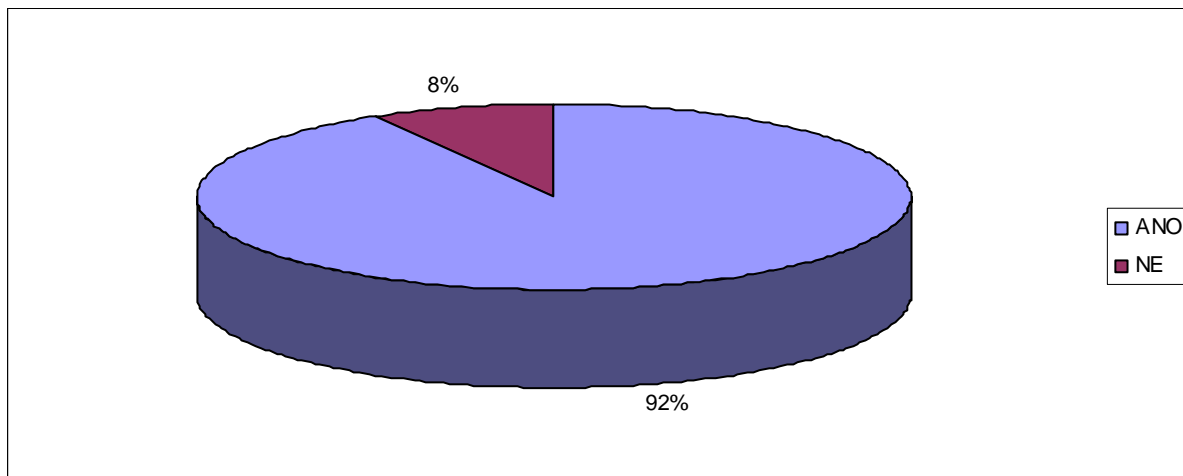
Tato otázka jen potvrdila výsledky otázky č. 1. Děti z dětských domovů by rády podobné akce sportovního rázu ve svém domově uvítaly. Objevily se však i záporné odpovědi, ale kladná odpověď měla více než 100% převahu.

Otázka č. 3: Pořádají se ve vašem DD podobné sportovní akce?

Obr.5: Pořádání sportovních akcí

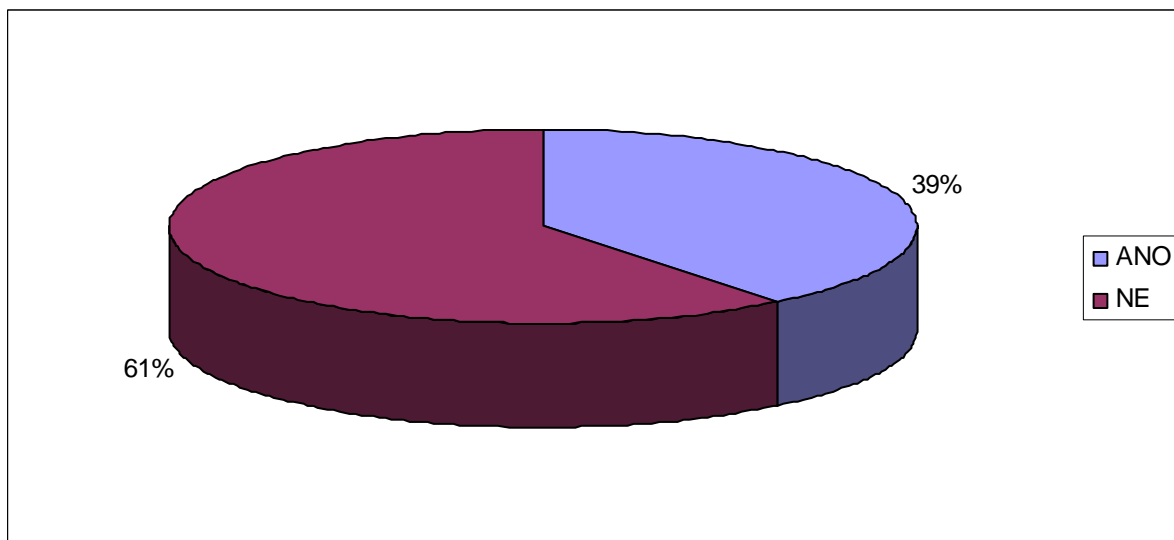
Tato otázka ukázala, že s v tomto dětském domově již podobné sportovní akce pořádají, ale otázka předchozí ukazuje, že frekvence pořádání podobných akcí by mohla být větší.

Otázka č. 4: Zúčastňujete se sportovních akcí mimo váš DD?



Obr. 6: Účast na akcích mimo DD

Otázka č. 5: Věnuješ se závodně nějakému sportu?



Obr.7: Poměr závodního a rekreačního sportu

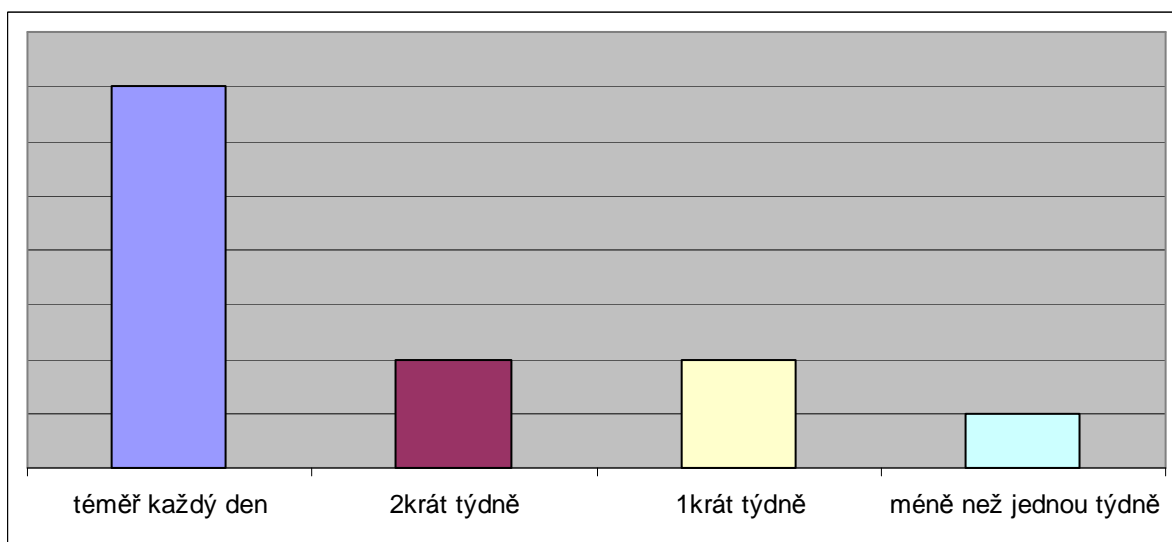
Tato otázka ukázala, že převažuje především oblíbenost sportu rekreačního, protože závodnímu sportu se věnuje zhruba 1/3 dotázaných dětí. I tak si myslím, že jde o celkem slušný podíl.

Mezi sporty, kterým se děti závodně věnují byly: **fotbal, běh, florbal, volejbal, break dance.**

Otázka č. 6: Jaký sport máš nejrady?

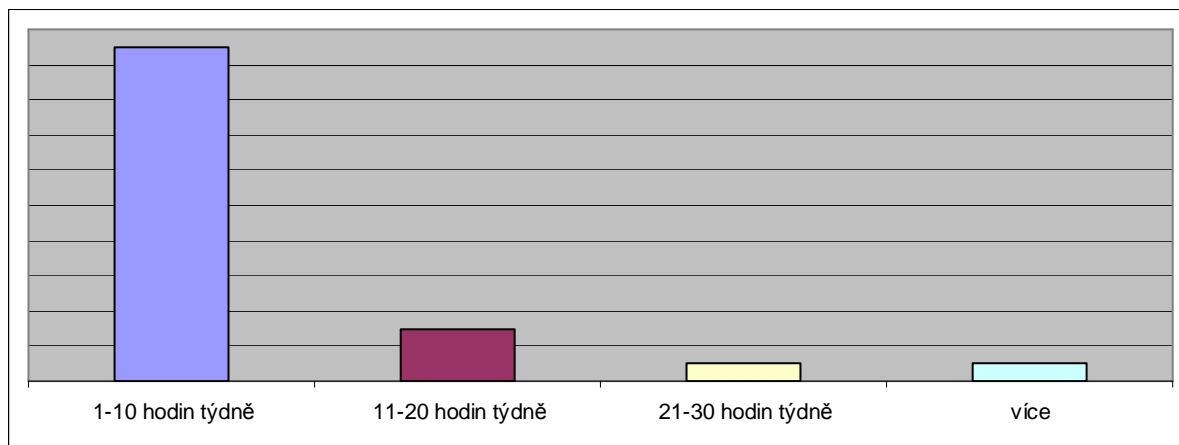
Odpovědi na tuto otázku tvořily tyto sporty: **fotbal, basketbal, break dance, aerobic, tenis**, a dále **volejbal, vybíjená a stolní tenis**.

Sporty jsou seřazeny sestupně podle četností odpovědí.

Otázka č. 7: Jak často se věnuješ sportu?

Obr.8: Frekvence sportování

Jak ukazuje graf, většina dotázaných dětí se věnuje sportu téměř každý den. Tato informace je velice potěšující, ukazuje na oblíbenost sportu dětí z dětských domovů i na to, že mají děti poskytnuty podmínky věnovat se sportu.

Otázka č. 8: Kolik volného času máš?*Obr.9: Množství volného času*

Výsledky této otázky mě nemile překvapily. Drtivá většina dětí má pouze 1-10 hodin týdně volného času, což mi přijde jako malé množství.

Otázka č. 9: Čemu se ve svém volném čase věnuješ nejvíce?

Nejčastější odpovědi na tuto otázku byly z oblasti **sportu**: - fotbal

- tanec (převážně break dance)

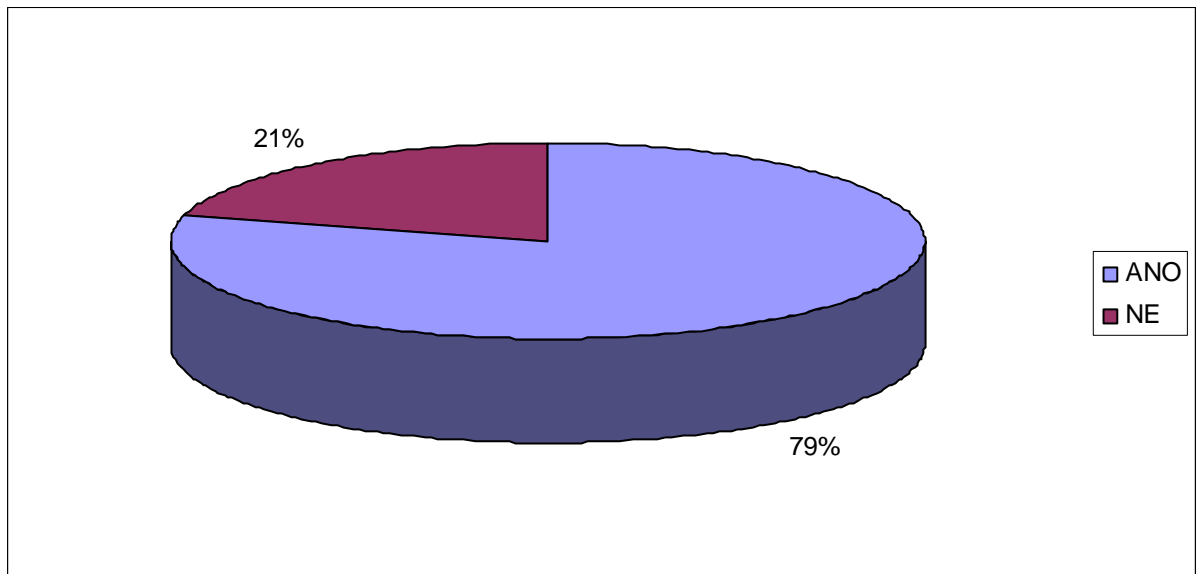
- aerobic

- běh

- florbal

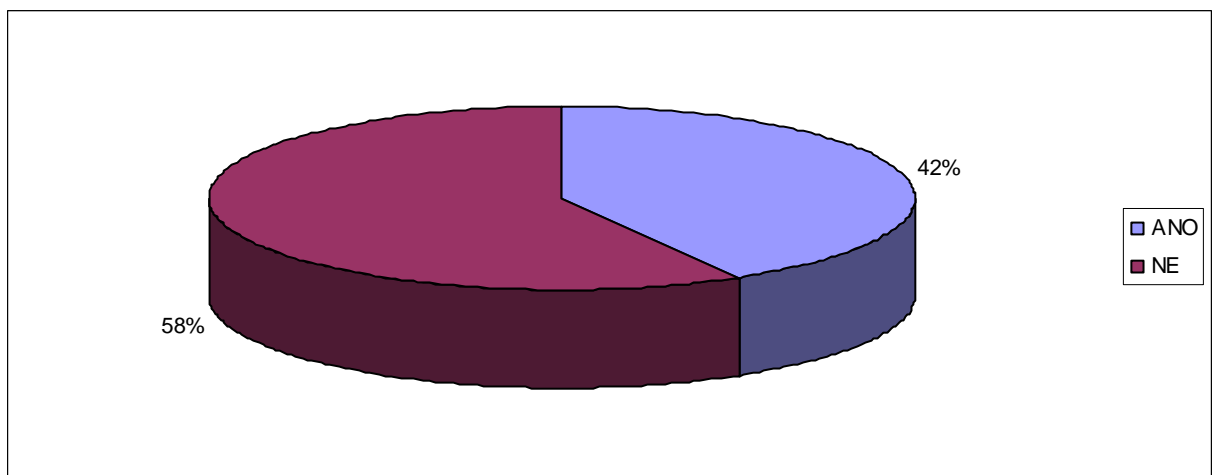
-běh

Další odpovědi tvořili **četba, vycházky a různé hry (s panenkou, s autíčkama, s plyšovými hračkami).**

Otázka č. 10: Si spokojený s množstvím svého volného času?

Obr.10: Spokojenost s množstvím volného času

I přesto, že mi výsledky otázky č. 8 nepřišly optimistické, jsou více než 2/3 dětí z dětského domova spokojeny s množstvím svého volného času.

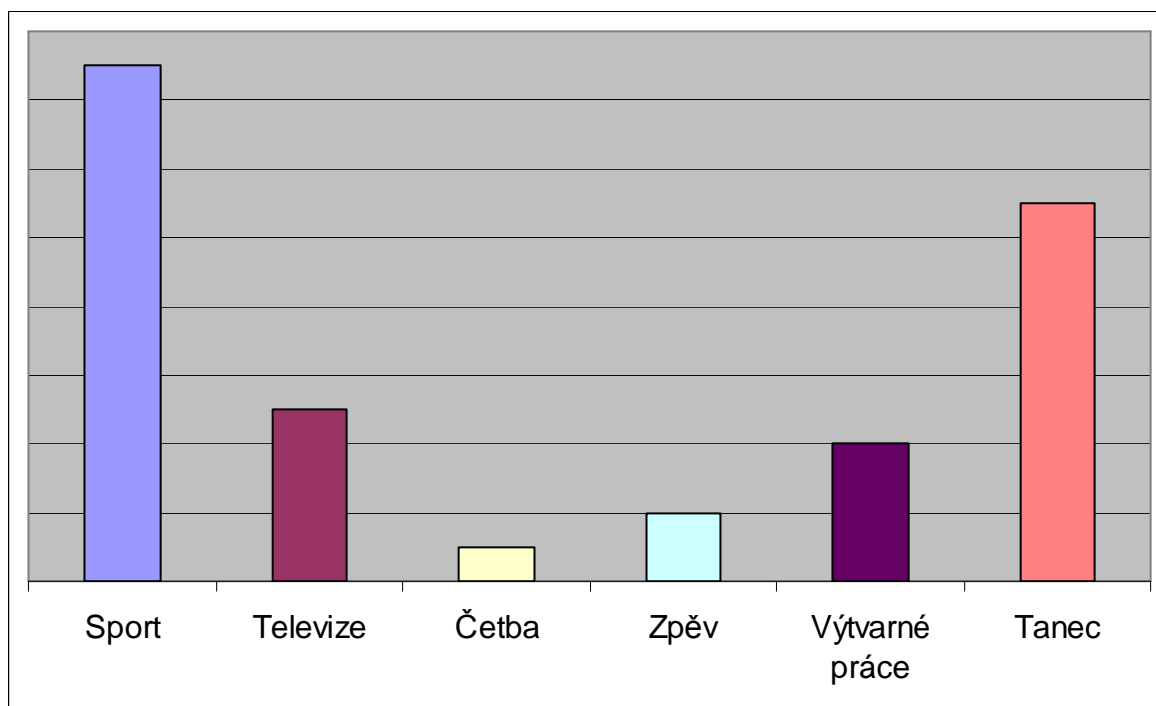
Otázka č. 11: Navštěvuješ sportovní akce? (fotbalový nebo hokejový zápas, atletické závody, apod.)

Obr.11: Navštěvování sportovních akcí

Výsledky této otázky mi taky moc radosti neudělaly. I když je zájem dětí o sport docela vysoký, přesto sportovní akce většina z nich nenavštěvuje. I když se ve Znojmě, kde se dětský domov nachází, hrála v době výzkumu extraliga v ledním hokeji, fotbalisté Znojma hrají MSFL a ani o ostatní sportovní akce není nouze, je účast dětí z dětského do-

movy na sportovních akcích slabá. Důvodem může být malé množství volného času, finanční důvody, nebo zhoršující se chování fanoušků na sportovních utkáních.

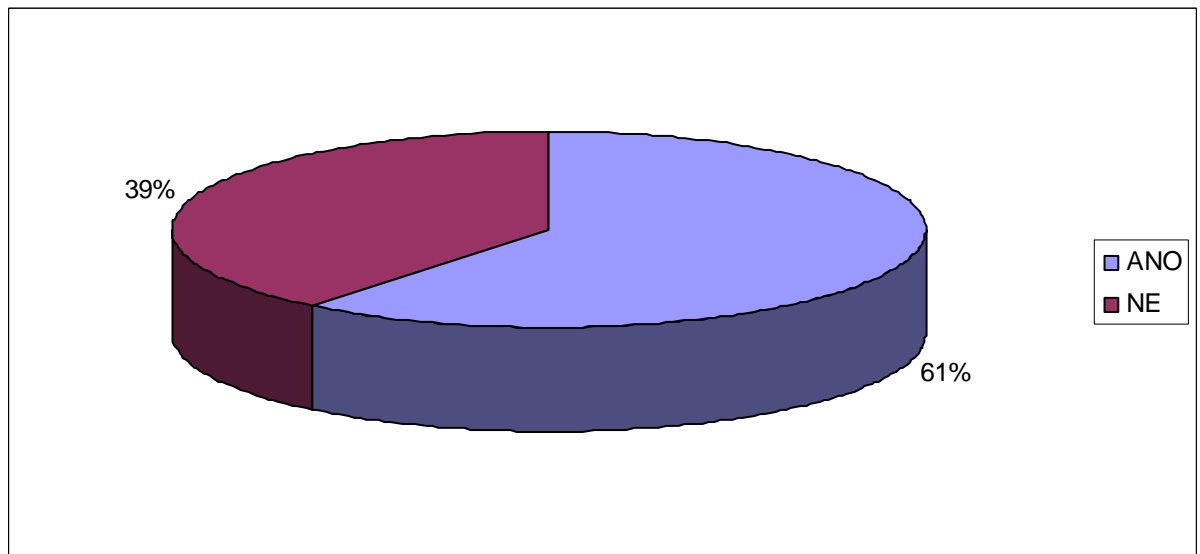
Otázka č. 12: Která z těchto činností je ti pro tvůj volný čas nejbližší?



Obr.12: Oblíbené činnosti volného času

Podle dřívějších výsledků a celkem vysokého zájmu o sport se i v této otázce dala očekávat převaha **sportu** oproti ostatním nabízeným aktivitám. Další velice oblíbenou aktivitou v tomto dětském domově je bezesporu **tanec**. Překvapivě podobné výsledky měla **televize** s **výtvarnými pracemi** a nejméně oblíbenými aktivitami z nabízených jsou **četba** a **zpěv**.

Otázka č. 13: Účastníš se nějakých soutěžích? Např. v tanci, recitaci, zpěvu,...



Obr. 13: Účast na soutěžích

Téměř 2/3 dotázaných dětí se zúčastňují různých soutěží. Nejčastější soutěže, kterých se děti ze znojemského dětského domova zúčastňují jsou: **taneční, pěvecké, sportovní, soutěže krásy (MISS) a recitační.**

Soutěže jsou seřazeny sestupně podle četnosti odpovědí.

Otázka č. 14: Jakých soutěží by si se chtěl(a) zúčastnit?

- Nejžádanějšími soutěžemi jsou:
1. **sportovní** (především fotbalové)
 2. **taneční** (především break dance)
 3. **pěvecké**
 4. **výtvarné**

Příprava na výzkum a celá výzkumná část se točila okolo spolupráce s dětským domovem ve Znojmě. Jak již bylo na začátku praktické části zmíněno, hlavním cílem výzkumu bylo zjistit zájem dětí o sport v jejich volném čase.

Tak jak se dalo všimnout během pořádání sportovních her, i díky vyhodnocení dotazníku, je zájem dětí o sport veliký. Tato skutečnost je potěšující, neboť jak jsem výše zmiňoval, tvoří sport a tělesná aktivita součást zdravého životního stylu.

Výzkum napověděl, že dětský domov ve Znojmě poskytuje dobré podmínky pro sportování dětí a pro zvyšování zájmu dětí o sport v jejich volném čase.

Výsledky výzkumu mé bakalářské práce se jistě nedají zobecňovat pro ostatní dětské domovy, ale pro dětský domov ve Znojmě bude mít jistě význam.

ZÁVĚR

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo zjistit zájem dětí z dětských domovů o sport v jejich volném čase. Jak výsledky experimentu i dotazníku ukazují, je zájem dětí o sport veliký. Sport vyplňuje jejich převážnou část volného času. Jedním z neuspokojivých výsledků, které výzkum přinesl, je ten, že děti z dětského domova příliš nenavštěvují sportovní akce, i když je jim sport tak blízký. Město Znojmo, kde se výzkum prováděl přitom nabízí veliké množství sportovních událostí.

Výzkumné problémy dále pokládaly otázky, zda mají děti z dětských domovů vytvořeny podmínky pro sportování ve svém volném čase a zda je v dětských domovech prostor pro konání sportovních aktivit a akcí. Na tyto otázky poskytl experiment jasné odpovědi. Podmínky dětského domova poskytují dětem možnost využití menšího hřiště, které je součástí DD. Jde o menší hřiště, které jistě nepokryje možnosti všech sportů, ale na pořádání podobných menších sportovních akcí je plně vyhovující.

Z výzkumu dále vyplynulo, že děti se příliš nevěnují pracovní či technické činnosti. Ani jedna z těchto aktivit se ve výsledcích výzkumu neobjevila, proto bych doporučoval dětskému domovu zaměřit se i na tuto část aktivit.

Výzkum byl prováděn v dětském domově ve Znojmě, a jeho výsledky jistě nejdou paušalizovat, ale pro DD ve Znojmě budou mít jistě nemalý význam. Bylo by to ale příjemné zjištění, kdyby zájem o sport byl i ve většině dalších dětských domovech tak veliký.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] HRDLIČKOVÁ, V., PÁVKOVÁ, J. *Výchovně vzdělávací práce v dětských domovech*. 1. vydání. Praha: 1987
- [2]CHOVANEC, V. *Výchova dětí mimo vlastnej rodiny*. 1. vydání. Bratislava: 1985
- [3]PÁVKOVÁ, J., et al. *Pedagogika volného času*. 3. vydání. Praha: Portál, 2008. 224 s. ISBN 978-80-7367-423-6
- [4] SLEPIČKOVÁ, I. *Sport a volný čas adolescentů*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 2001. ISBN 80-86317-13-7
- [5] ŠÍPOŠOVÁ, I. *Detský domov nie je ozajstný domov. Vychvávateľ*. 2008, 57.,
- [6] VÁŽANSKÝ, M. *Volný čas a pedagogika zážitku*. 1. vydání. Brno: 1994. ISBN 80-210-0428-2
- [7] VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Paido, 1995. ISBN 80-901737-9-9
- [8] Dětský domov, Znojmo, Hakenova 18, 669 02 Znojmo [on-line]. 5.června 2009, [cit.2009-03-30]. <<http://dd-znojmo.skolniweb.cz/>>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

DD Dětský domov

SH Sportovní hry

MSFL Moravskoslezská fotbalová liga

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr.1: Spokojenost se sportovními hrami.....	29
Obr.2: Nejoblíbenější disciplína SH.....	30
Obr.3: Nejméně oblíbená disciplína SH.....	30
Obr.4: Zájem o sportovní akce.....	31
Obr.5: Pořádání sportovních akcí.....	31
Obr.6: Účast na akcích mimo DD.....	32
Obr.7: Poměr závodního a rekreačního sportu.....	32
Obr.8: Frekvence sportování.....	33
Obr.9: Množství volného času.....	34
Obr.10: Spokojenost s množstvím volného času.....	35
Obr.11: Navštěvování sportovních akcí.....	35
Obr.12: Oblíbené činnosti volného času.....	36
Obr.13: Účast na soutěžích.....	37

SEZNAM TABULEK

SEZNAM PŘÍLOH

[1] Dotazník

[2] Fotografie ze sportovních her

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dotazník

Dobrý den, jmenuji se Aleš Mrkvička a studuji obor sociální pedagogika na fakultě humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Chtěl bych vás poprosit o vyplnění následujícího dotazníku. Celý dotazník je anonymní, a poslouží jako materiál k bakalářské práci. Děkuji za váš čas.

1. Byl/a jsi spokojený/á se sportovními hrami, které se uspořádaly 2.11.2008?

- a) ANO
- b) ANO, ale šlo by to i vylepšit
- c) NE

1.1. Která disciplína ti při sportovních hrách scházela?

.....

1.2. Která disciplína tě nejvíce bavila?

- a) hod na koš
- b) přes švihadlo
- c) běh v pytli
- d) hod na plechovky
- e) hod z kleče
- f) skok z místa
- g) dribling s tenisovou raketou

1.3. Která disciplína tě bavila nejméně?

- a) hod na koš
- b) přes švihadlo
- c) běh v pytli
- d) hod na plechovky
- e) hod z kleče
- f) skok z místa
- g) dribling s tenisovou raketou

2. Uvítal/a by si častější sportovní akce ve vašem domově?

- a) ANO
- b) NE
- c) JE MI TO JEDNO

3. Pořádají se ve vašem DD podobné sportovní akce?

- a) ANO
- b) NE

4. Zúčastňujete se sportovních akcí mimo váš DD?

- a) ANO
- b) NE

5. Věnuješ se závodně nějakému sportu?

- a) ANO jakému.....
- b) NE

6. Jaký sport máš nejraději?

.....

7. Jak často se věnuješ sportu?

- a) téměř každý den
- b) 2krát týdně
- c) 1krát týdně
- d) méně než jednou týdně

8. Kolik volného času máš? (Za volný čas je považován čas, v němž jedinec svobodně na základě svých zájmů, nálad a pocitů volí svou činnost, jde o čas mimoškolní a mimo pracovní aktivity)

- a) 1-10 hodin týdně
- b) 11-20 hodin týdně
- c) 21-30 hodin týdně
- d) více

9. Čemu se ve svém volném čase věnuješ nejvíce?

.....

10. Si spokojený s množstvím svého volného času?

- a) ANO
- b) NE

11. Navštěvuješ sportovní akce? (fotbalový nebo hokejový zápas, atletické závody, apod.)

- a) ANO
- b) NE

12. Která z těchto činností je ti pro tvůj volný čas nejbližší?

- a) Sport
- b) Televize
- c) Četba
- d) Zpěv
- e) Výtvarné práce (malování, modelování,...)
- f) Tanec
- g) Jiné

13.Účastníš se nějakých soutěží? Např. v tanci, recitaci, zpěvu,...

- a) ANO jakých.....
- b) NE

14.Jakých soutěží by si se chtěl(a) zúčastnit?

.....

PŘÍLOHA P II: FOTOGRAFIE ZE SPORTOVNÍCH HER













